

Ks. Ireneusz Celary*

Katowice

DOMOWY KOŚCIÓŁ FUNDAMENTALNYM OBSZAREM KATECHEZY RODZINNEJ

Nauczanie Kościoła o rodzinie jako Kościele domowym odwołuje się dzisiaj często do św. Jana Chryzostoma, który nazwał rodzinę „małym Kościołem”. Św. Jan, mówiąc o rodzinie jako „małym Kościele”, przenosi do niej czynności religijne ze zgromadzenia liturgicznego i poleca kontynuację „czytania” i „nauczania” w zaciszu domowym¹. W domu rodzinnym dokonywać powinna się bowiem inicjacja katechetyczna, jak również pogłębienie wiedzy religijnej i uzupełnienie wychowania religijnego, czyli katecheza rodzinna². Żadna z innych katechez nie odniesie dziś oczekiwanych rezultatów bez świadomego i odpowiedzialnego współdziału rodziny. Dał temu wyraz również Jan Paweł II, gdy nauczając o świętowaniu niedzieli napisał, że: „[...] nawet zwykłe spotkanie rodziców i dzieci może stać się sposobnością nie tylko do wzajemnego otwarcia na siebie i do dialogu, ale także do wspólnej, głębszej refleksji, która pozwala wprowadzić

* **Ireneusz Celary**, ks. dr hab. – urodził się w 1964 roku w Tarnowskich Górach. Świecenia kapłańskie przyjął w 1989 roku. Ukończył Studia w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W 1998 roku uzyskał doktorat w zakresie liturgiki na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, a w 2004 roku habilitację z teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego. Obecnie jest adiunktem w Zakładzie Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Jest autorem 7 książek oraz kilkudziesięciu artykułów naukowych.

¹ Por. H. Wójtowicz, *Zadania rodziny chrześcijańskiej w nauczaniu św. Jana Chryzostoma*, „Vox Patrum” 5,8–9 (1985), s. 211, 212; C. Murawski, *Z Boga siła rodziny*, Sandomierz 2007, s. 233.

² Zob. J. Tarnowski, *Wychowawczy aspekt katechezy*, „Ateneum Kapłańskie” 71,91 (1978), s. 179–196.

pewne elementy formacyjne”³. Zwłaszcza właściwy klimat panujący w rodzinie stwarza szansę na podjęcie rodzinnej katechezy. Doniosłe znaczenie posiada tu również stała współpraca rodziców z duszpasterzami i katechetami w parafii. Współpraca ta powinna wybiegać ponadto poza ramy katechezy, to znaczy treściowo i formalnie obejmować te humanizacyjno-pedagogizujące obszary wiedzy i formacji, które przygotowują rodzinę do wypełniania określonych funkcji wychowawczych i religijnych⁴.

KATECHEZA RODZINNA W POSOBOROWYM NAUCZANIU KOŚCIOŁA

Kościół, pełniąc zleconą mu przez Chrystusa posługę słowa, winien szczególnie mocno uwrażliwiać małżonków katolickich na to, by ich życie małżeńskie i rodzinne opromienione było duchem Ewangelii. W takiej rodzinie, dzięki słowu Bożemu i świadectwu życia, możliwy jest wzrost wiary i wychowanie do odpowiedzialności za Kościół i świat⁵. Jak czytamy w tekstach II Synodu Plenarnego w Polsce, ważnym zwłaszcza obecnie zadaniem duszpasterskim jest „uświadamiać rodzicom, że katecheza i formacja parafialna uzupełniają formację dokonującą się w domu rodzinnym”⁶. Katecheza rodzinna jest bowiem zadaniem i powinnością rodziców. Za jej owocność odpowiadają oni przed Bogiem. W tym zadaniu mogą jednak liczyć na szczególne zrozumienie i pomoc ze strony Kościoła, który szanując autonomię rodziny, wspiera ją w wysiłkach katechetycznych. Istotną rzeczą jest, że katecheza ta jest bardziej świadectwem, które uczy okazjonalnie w sposób stały i codzienny⁷.

Pojęcie „katecheza rodzinna” jest aktualnie zawężane jedynie do prób realizowania katechezy w środowisku rodzinnym lub, w odróżnieniu od katechezy w rodzinie, ograniczane do współpracy rodziców z katechezą szkolną i parafialną. Dzisiaj rozumienie katechezy rodzinnej jest jednak znacznie szersze i pełniejsze⁸. Z nauczania Soboru Watykańskiego II, Synodu Biskupów z 1977 i 1980 roku, adhortacji apostolskiej Jana Pawła II *Catechesi tradendae* z 1979 roku i *Familiaris consortio* z 1981 roku, wypływają bowiem interesujące wypowiedzi charakteryzujące rodzinę chrześcijańską jako środowisko katechetycznego przepowiadania

³ List apostolski do biskupów, kapłanów i wiernych o świętowaniu niedzieli *Dies Domini*, 31 V 1998, nr 52.

⁴ Por. B. Mierzwiński, *Pojęcie, zadania i problemy duszpasterstwa rodzin w Polsce*, „Ojczyzna” 1 (1988), s. 18–22.

⁵ Por. S. Adamczyk, *Przygotowanie do małżeństwa w warunkach Kościoła w Polsce*, Sandomierz 2001, s. 271.

⁶ *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, nr 36.

⁷ Por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, nr 255.

⁸ Zob. E. Osewska, *Katecheza rodzinna*, w: *Słownik małżeństwa i rodziny*, red. E. Ozorowski, Łomianki–Warszawa 1999, s. 186, 187.

słowa Bożego. Ponieważ wszyscy członkowie Kościoła stanowią wspólnotę ludu Bożego, który z natury swojej jest misyjny⁹, stąd każdy wierzący posyłany jest na mocy sakramentów do głoszenia Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie. Dlatego też każda wspólnota kościelna, zwłaszcza rodzina, stanowi środowisko realizacji potrójnej misji Chrystusa, m.in. katechetycznej. Obok parafialnych oraz szkolnych środowisk wychowawczych, ona właśnie – jako naturalna wspólnota życia i miłości, a zarazem religijno-kościelna struktura – bezwzględnie wychowuje swoich członków w wierze. Nie chodzi jedynie o świadectwo życia chrześcijańskiego, ale trzeba iść dalej, jak pisze papież Jan Paweł II: „rodzice chrześcijańscy niech starają się w życiu rodzinnym podejmować i prowadzić dalej formację, otrzymaną skądinąd w sposób metodyczny”¹⁰. To oznacza, w dosłownym tego słowa znaczeniu, że rodzice mają stawać się pierwszymi katechetami dla swoich dzieci.

Rozróżnia się – ściśle ze sobą powiązane – trzy podstawowe nurty, które uzasadniają konieczność katechezy rodzinnej: pierwszy – to pielęgnowanie i rozwijanie pośród rodzin idei, zasad, form i metod wychowania chrześcijańskiego; drugi – stanowi wypełnianie przez rodzinę funkcji Kościoła domowego; trzeci – prowadzenie w domu właściwej katechezy. Na temat tych nurtów oraz katechetycznej funkcji wypowiadali się wielokrotnie biskupi, teolodzy, duszpasterze oraz świeccy¹¹.

Nakaz ten najpełniej uzasadnia samo życie, które – w celu skuteczności procesu katechetycznego oraz duszpasterstwa – wskazuje na konieczność podjęcia katechetycznej współpracy z rodziną. Żadna z katechez nie odniesie oczekiwanych rezultatów bez świadomego i odpowiedzialnego współudziału rodziny. Fakt ten potwierdzają pastoralne potrzeby i niedomogi Kościoła w Polsce oraz podsycające je posoborowe, personalistyczno-wspólnotowe tendencje. Teologiczne uzasadnienia oraz wypływające z nich osobowo-społeczne konsekwencje zwracają uwagę na humanizacyjno-ewangelizacyjny walor katechezy rodzinnej¹².

DUSZPASTERSKIE PRZYGOTOWANIE RODZINY DO KATECHEZY

Według uchwał II Synodu Plenarnego „przygotowanie do odpowiedzialnej realizacji powołania małżeńskiego i rodzinnego winno wiązać się z jego całościową formacją ludzką i chrześcijańską”¹³. Jest rzeczą naturalną, że realizują ją małżonkowie nie tylko przez przekazywanie daru życia (por. KKK 2221), ale

⁹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, 7 XII 1990, nr 26.

¹⁰ Tenże, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, 16 X 1979, nr 68.

¹¹ Zob. Instrukcja Episkopatu Polski, *Współpraca duszpasterzy z rodzicami w katechizacji dzieci i młodzieży*, „Wiadomości Diecezjalne Katowickie” 55,8 (1980), s. 169–174.

¹² Por. M. Majewski, *Zainteresowanie katechezą rodzinną i próby jej interpretacji*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 22,6 (1975), s. 39–53; P. Poręba, *Pedagogizacja rodziców*, „Studia Włocławskie” 6 (1969), s. 422, 423.

¹³ *Powołanie do życia w małżeństwie...*, nr 37.

przede wszystkim przez wychowanie religijne i katechezę udzielaną dzieciom w domu rodzinnym.

W świetle literatury przedmiotu, w przygotowaniu rodziny do funkcji katechetycznej występują dwa wzajemnie warunkujące się nurty oddziaływań: humanizacyjno-pedagogizacyjny, który kształtuje ją jako autentyczną wspólnotę życia i miłości, ukierunkowany na religijną formację rodziny.

Fundamentalnym warunkiem przygotowania rodziny do funkcji religijnej oraz uaktywnienia do katechezy jest ukształtowanie jej poprawnej struktury więzi i funkcji wychowawczych. Posłuży temu rozwijana w ostatnich latach w Kościele akcja pedagogizacyjna rodziców oraz duszpasterstwo i poradnictwo w parafiach¹⁴. Ponieważ nieprawidłowości w funkcjonowaniu rodzin są przeszkodą w formowaniu ich religijności, stąd sprawą bardzo ważną będzie kształtowanie poprawnych postaw moralnych członków i wartości w ich codziennych odniesieniach. Usprawnianie rodzin do samowychowania w ramach oddziaływań formacyjno-wychowawczych powinno postępować równolegle z dokonującym się wychowaniem religijnym. Dobrze więc będzie, gdy dokona się ono spontanicznie w oparciu o autentyczne postawy i przykład samych rodziców; natomiast w sytuacji dalszego specjalizowania się tegoż procesu o nowe zadania wymagane będzie, aby rodzice postępowali wedle ściśle określonych reguł.

Powyższy proces obrazują ogólnie następujące zasady. Pierwszą zasadą jest uświadomienie i wpojenie rodzicom prawdy, że posiadają niezbywalne prawo do religijnego wychowania. Przypada ono z racji wszczęcia jej członków w Kościół przez sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, dzięki czemu stają się w pełni częścią ludu Bożego, eklezjola¹⁵. Wedle drugiej racji – będąc wychowawcami swych dzieci, uczestniczą w potrójnej misji Chrystusa i dlatego powinni: formować w nich na wzór Chrystusa mentalność chrześcijańską; wzbudzać pełniejszą więź personalną z Bogiem przez umiejętność odczytywania w modlitwie, liturgii i apostołacie Jego znaków oraz miłości; inicjować do życia modlitwą, wyznaniem i apostołatem wiary, eklezjola, którą kształtują. Metodami owego działania będą spontaniczne oraz świadome akty: nadawanie znaczenia pojęciu „dom”, radość ze wspólnoty i posiłku przy stole, przeżywanie razem w wymiarze ludzkim i religijnym gestów, znaków miłości; nauka wzajemnego obdarowywania się różnymi dobrami i wartościami, jak wdzięczność, oddanie, szczerość; prowokowanie do spontanicznego służenia, apostołowania słowem i czynem. Trzecią zasadę stanowi tworzenie symbiozy wartości ludzkich i ewangelizacyjnych, która sprowadza rodzinę do szczególnego, permanentnie oddziałującego na swoich członków środowiska. Na wyjątkowość podmiotu receptywnego, ludzkich i ewangelizacyjnych walorów

¹⁴ Por. J. Korycki, *Współdziałanie kapłana z rodziną w zakresie wychowania chrześcijańskiego*, „Communio” 5 (1981), s. 97–108.

¹⁵ Por. Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, nr 10, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 385, 386.

tej katechezy literatura wskazuje jednoznacznie¹⁶. Środkiem prowadzącym do tego celu byłaby specjalnie zorganizowana akcja duszpasterska Kościoła, której podstawowym trzonem jest katecheza dorosłych. W ten sposób przygotowalibyśmy w niej rodziców na rzeczywistych katechetów swoich dzieci. Realizację tego zadania należy upatrywać w: różnych nurtach katechezy dorosłych; katechumenacie; wychowawczych oddziaływaniach duszpasterstwa zwyczajnego, tj. w katechezie parafialnej, liturgii, udzielaniu sakramentów i diakonii; skierowanych na rodzinę specjalnych służbach duszpasterstwa i apostołatu; szerokiej współpracy Kościoła i parafii z rodzicami¹⁷.

WŁAŚCIWA KATECHEZA RODZINNA

Problem zawiera dwie warstwy zagadnień: pierwszą jest podmiotowa funkcja rodziny uczestniczącej w różnego typu katechezach; drugą – ściśle rodzinna katecheza, którą wraz z katechumenatem winien realizować Kościół domowy. Rodzina, która bierze udział w posłannictwie prorockim Chrystusa powinna być wspólnotą ewangelizowaną i ewangelizującą, a więc taką, która przyjmuje, a zarazem głosi słowo Boże; w której zakorzenia się Ewangelia i z której Ewangelia rozkrzewia się; w której udziela się pierwszej katechezy i skutecznie przekazuje Ewangelię poszukującym¹⁸. Spełniając misję prorocką Chrystusa, rodzina jest też miejscem swoistego katechumenatu, gdyż dzięki ewangelizacji staje się ona środowiskiem inicjacji chrześcijańskiej, a także uczy się w niej pójścia za Chrystusem (por. FC 39) i dzięki temu dzieci po raz pierwszy doświadczają instytucji Kościoła¹⁹.

Choć jest bardzo trudno oddzielić funkcję katechetyczną od rodzinnych form współpracy, jednak wyróżnia się cechę, która czyni rodzinę podmiotem sprawczym, zakłada jej formację i aktywny wkład w katechezę²⁰. Wymieniane przez Instrukcję Episkopatu zadania samokształceniowe, pedagogiczne, katechizacyjne i poradniane zakresy współpracy, traktować można już jako pewne formy katechezy rodzinnej, pod warunkiem, że uczestnicząca w nich rodzina przejawia świadome zaangażowanie. Różne więc stopnie zaangażowania rodzin stwarzają podstawę ku temu, by traktować ją jako faktyczny, podążający ku usamodzielnieniu się ośrodek katechezy. Istotną sprawą jest uświadamianie wszystkim, którzy stwarzają różne

¹⁶ Por. J. Bagrowicz, *Z problematyki katechizacji rodziców*, „Ateneum Kapłańskie” 71, 424–425 (1979), s. 205–212.

¹⁷ Zob. J. Stala, *Uczyć prawdy i w prawdzie*, w: *W trzecie tysiąclecie. Komentarz pastoralny do dokumentów II Polskiego Synodu Plenarnego*, Tarnów 2002, s. 47–50.

¹⁸ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* (FC), 22 XI 1981, nr 52.

¹⁹ Por. T. Syczewski, *Sakrament małżeństwa w nowym Katechizmie Rzymskim*, w: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, red. J. Kopeć, H. Sobeczko, R. Pierskała, Opole 1995, s. 158.

²⁰ Por. E. Werner, *Familienkatechese – Gemeindekatechese: Wer braucht wen?*, w: *Gottesbeziehung in der Familie*, red. A. Biessinger, H. Bendl, Ulm 2000, s. 157.

możliwości zaangażowań rodziny, na tę zmierzającą do formowania rodziny – jako podmiotu katechezy – orientację. Stąd istotą katechizacji rodziny jest stałe pobudzanie, utrwalanie i rozwijanie w nich funkcji katechetycznej, miarowość bowiem dopływu odpowiednich oddziaływań na rodziny umożliwi rodzicom współuczestniczenie w katechizacji, w dalszej zaś konsekwencji – kontynuowanie się jako „ekleziola”. Do tego też celu posłużą: katechetyczne kształtowanie świadomości więzi rodziny z Kościołem Chrystusa w Duchu Świętym; kształtująca zmysł wiary posługa liturgiczno-sakramentalna; indywidualna i grupowa modlitwa; świadomość posłannictwa wobec świata w służbie miłości; uznanie własnych ograniczeń. Wachlarz oddziaływań na rodzinę, która umożliwi różne formy jej uczestnictwa i rozwijania odpowiednich dyspozycji, musi być wszechstronny. Rozwijając rodzinę jako sakramentalną wspólnotę życia i miłości, buduje się grunt dla właściwej katechezy rodzinnej. Jak widać – w kształtowaniu właściwej katechezy rodzinnej zawierają się dwa fundamentalne warunki: misji Kościoła całościowo ukierunkowanej na katechetyczne upodmiotowienie rodziny; specjalnych oddziaływań duszpastersko-apostolskich parafii, dzięki którym wykształci się rodzinne formy katechezy. Uformowanie rodzin jako ognisk, podmiotów żywej wiary, stanowi punkt docelowy duszpasterstwa w parafii²¹.

Stajemy więc przed finalnym tematem katechezy rodzinnej, którym jest jej istota, zasadnicza forma i metoda. Problem jest na tyle złożony, iż porusza inne tematy misji duszpasterskiej. Różnie rozwijająca się w ciągu wieków katecheza rodzinna wypracowała szereg form aktualnych do dziś. Wymienić tu należy m.in.: rekolekcje stanowe, katechezę dorosłych, stałe i okresowe pogadanki oraz wykłady, uniwersytety dla rodziców, systematyczne spotkania z Biblią, głośne czytanie lektur, kręgi rodzinne i intronizacje Pisma Świętego, wspólne modlitwy. Są to mniej lub bardziej sankcjonujące katechezę elementy, które prowadzą w różnym stopniu do katechezy rodzinnej. Szczególnie zwrócić należy uwagę na inicjacyjne – wiążące się z liturgią i życiem sakramentalnym oraz praktykowane w grupach religijno-apostolskich – formy rodzinne, gdyż one zbliżają ją najpełniej do istoty. Szczególną rangę w tej katechezie zajmują cechy wspólnotowości oraz eklezjalności.

We wspólnocie zawarty jest warunek przygotowawczy katechezy, który dla jej skuteczności musi być w rodzinie i Kościele stale rozwijany. Warunek ten funkcjonuje na zasadzie sprzężenia zwrotnego: rodzina nabywa od Kościoła ducha wspólnotowego po to, aby jako wspólnota mogła przeobrażać jego struktury. Stąd oddziaływanie struktur Kościoła powinno kierować się zasadą wspólnotowości, np. na katechezie, w liturgii. Wspólnotowość ta w przypadku naturalnej wspólnoty życia i miłości, którą jest rodzina, posiada wyjątkowy wydźwięk²². Jest najbardziej

²¹ Por. M. Majewski, *Katecheza wspólnoty, we wspólnocie i dla wspólnoty*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 28,6 (1981), s. 105–115.

²² Por. J. Korcz, *Katecheza we wspólnocie*, „Materiały Problemowe” 10 (1978), s. 115–121.

właściwą metodą katechezy, zarazem najistotniejszym zarysem jej apostołatu czy też katechumenatu²³. Wspólnotowe urzeczywistnianie parafii i jej struktur stanowi podstawowy cel katechezy²⁴.

W katechetycznym upodmiotawianiu rodzin wspólnotowe formy i metody zasadniczo dopełniają te eklezjalne. Ponieważ rodzina ma stawać się eklezją w pełnym rozumieniu, dlatego zwracają uwagę: wspomniane formy katechizacji dzieci i młodzieży, dorosłych i rodzin; współpraca duszpasterstwa i rodzin w przygotowaniu do chrztu, Pierwszej Komunii św., bierzmowania, sakramentu małżeństwa i chorych; zorganizowane inicjatywy formalnych i spontanicznych struktur religijno-kościelnych, które jakoś wspierają rodziny. Konsekwencją respektowania eklezjalności winna stać się katecheza rodziny – eklezjoli, której platformę stanowi respektujący jej zasady Kościół²⁵.

Rodzina oraz cały Kościół są rzeczywistościami wciąż doskonalącymi się, zarówno od strony naturalnej, jak i przetwarzającej łaski. Jest to zarazem ich zadanie wypracowane we wzajemnej pracy urzeczywistnianej wedle zasady – Chrystusa w funkcjach: kapłańskiej, profetycznej i królewskiej. W realizacji owych funkcji stają się więc środowiskami katechezy. Treść, którą to pojęcie i jednocześnie forma katechezy zawierają, jest nieogarniona. Zawiera ona kulminację oczekiwań, istotę tego, czym powinny być te bosko-ludzkie rzeczywistości. Główną ideą katechezy rodziny jest kształtowana z Chrystusem, w Chrystusie i przez Chrystusa wspólnota miłości²⁶.

ROZWIJANIE W PARAFII PODMIOTOWOŚCI KATECHETYCZNEJ RODZINY

Podstawę kształtowania katechetycznej podmiotowości rodziny stanowi parafia, w swych licznych funkcjach socjalizacyjno-religijnych²⁷. W interesie każdej wspólnoty parafialnej leży stała troska o rodzinę jako jej naczelną religijno-apostołską strukturę. Oto ważniejsze zadania, które prowadzą do ugruntowania rodzinnej katechezy (por. FC 65).

Pierwszym zabiegiem przygotowawczym jest stałe uświadamianie rodzinie roli katechezy. Pomoc w tym kierunku powinna przyjść od duszpasterstwa pa-

²³ Por. J. Wilk, *Katecheza jako podstawowa funkcja katechumenatu rodzinnego. Studium pedagogiczno-pastoralne*, Lublin 1976, s. 82 n.; B. Dreher, *Katechese–Gemeinde*, Graz 1970.

²⁴ Por. H. Dobiosch, *Rola wspólnoty parafialnej w przekazie wiary i inicjacji chrześcijańskiej*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 4–5 (1987), s. 150 n.; J. David, *Die Familie*, w: *Sacramentum Mundi. Theologisches Lexikon die Praxis*, t. 2, Freiburg 1968, s. 15, 16.

²⁵ Por. K. Torla, *Katecheta i rodzice (Formy współpracy)*, w: *Odnowiona liturgia małżeńska. Pokuta chrześcijańska*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1980, s. 63 n.; S. Turkowski, *Wspólna troska i wspólna odpowiedzialność (Konferencje na temat współpracy rodziców z katechezą parafialną)*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 10–11 (1976), s. 311–315.

²⁶ Por. F. Blachnicki, *Kościół a katecheza*, „Katecheta” 11 (1967), s. 97–103 i 156–160.

²⁷ Por. E. Osewska, *Katecheza...*, s. 186.

rafialnego²⁸. Podstawowym warunkiem utwierdzania rodziny w tej funkcji jest pogłębianie jej wspólnotowo-religijnego wymiaru, m.in.: poprzez wspomaganie jej w kształceniu się i samowychowaniu; duszpasterstwo rodzin; systematyczną pracę formacyjną. Nieodłączne wsparcie – obok duszpasterstwa – winien stanowić wszelki apostołat, zwłaszcza angażowanie samych rodzin w dzieła oraz ruchy religijno-kościelne parafii. Nowa wizja ukierunkowanego na rodzinę duszpasterstwa zakłada jego inicjacyjno-pedagogizacyjne uprofilowanie oraz zaangażowanie we współpracę z ruchami, zwłaszcza zrzeszającymi rodziny. Tę upodmiotawiającą rodzinę współpracę katechizacyjną z duszpasterstwem należy upatrywać w dwóch równoległe postępujących nurtach: eksponowanej w Instrukcji Episkopatu katechizacji systematycznej²⁹; rozwijanej na stałe katechizacji rodziców i dorosłych³⁰. Generalne ukierunkowanie katechezy parafialnej na rodzinę oraz wzmacnianie z nią współpracy stanowi drogę skutecznego rozwoju nie tylko katechezy rodzinnej, ale także całego dzieła katechizacyjnego. Ponieważ rodzina jest wyjątkowym i wszechstronnym terenem katechezy, problem ten zyskuje szczególną – z punktu duszpastersko-apostolskich możliwości oraz współpracy – rangę³¹.

Osobnym zagadnieniem jest organizowanie w parafii sprawnej w przebiegu akcji katechezy rodzinnej. Tworzenie komisji, ośrodków, instytutów o zasięgu krajowym oraz ich odpowiedników na szczeblu diecezjalnym czy dekanalnym miałyby na celu nie tylko uświadamianie ludziom wierzącym, iż głównym kierunkiem pracy jest rodzina, ale również fakt, że wysiłki winny pójść torem współpracy z rodziną, jej katechetycznego upodmiotawiania. Ogólnie funkcje komisji – ośrodków polegałyby na wszechstronnym planowaniu i organizowaniu katechetycznej działalności Kościoła, tj. na właściwym do ich szczebla i kompetencji przygotowaniu, koordynowaniu i kierowaniu. Praktyczne plany i programy powstawałyby więc w oparciu o stały kontakt z parafiami, z kolei wymierny ich efekt stanowiłyby wypracowane wspólnie materiały, doświadczenia i formy działania. Znacznie usprawniając proces katechezy, struktury te powinny rozwijać – stanowiące oparcie dla katechezy rodzinnej – wszelkie formy katechezy parafialnej, a wespół z innymi dziedzinami duszpasterstwa – główny cel posłannictwa misyjnego Kościoła³².

Według ukazanych powyższych racji, wyłania się niepodważalna pozycja i niezastąpiona rola rodziny w zakresie katechezy. Misję tę rozważać można dwojako:

²⁸ Por. J. Stala, *Aspekty formalne katechezy rodzinnej*, w: *W poszukiwaniu kształtu katechezy*, red. B. Klaus, Tarnów 2000, s. 213.

²⁹ Niniejsza Instrukcja rozwija szczegółowo temat współpracy rodziców z katechezą urzędową, która zakłada późniejszą katechezę rodzinną lub katechezę dorosłych.

³⁰ Zob. *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej*. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy, Kraków 2001, s. 25–32.

³¹ Por. J. Stala, *Tradycja katechezy rodzinnej w diecezji tarnowskiej przed Soborem Watykańskim II*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 15 (1997), s. 166, 167.

³² Por. *Biuletyn Socjologii Religii*, „Collectanea Theologica” 57,4 (1987), s. 113–135; Z. Narecki, *Grupowe duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, red. J. Walkusz i in., Lublin 1993, kol. 229–231.

najpierw, gdy rodzina jest nieodłącznym partnerem w różnych typach katechez, np. szkolnej, dorosłych; następnie, gdy wystąpi jako rzeczywisty – w ludzko-sakralnym wymiarze – podmiot katechezy. Funkcje te stawiają rodzinę w pierwszorzędnej roli, bez której pozostałe nie rozwiną się. Ukształtowane przez wieki katechezy rodzinne zwracają uwagę na jej katechumenalny wzór, który winien nabyć w ogóle cały Kościół. Wspólnotowemu charakterowi eklezjoli, który Kościół uważa za podstawowy składnik, można zawdzięczać restaurację chrześcijańskiego posłannictwa małżeństwa i rodziny, katechezy i Kościoła – wspólnoty. Gwarantują one rozwój misji pasterskiej Kościoła we współczesnym świecie³³. Wyrazem religijno-kościelnej pozycji rodziny jest szereg jej form katechetycznych realizowanych aktualnie w Kościele i z wielkim powodzeniem. Są to np. rekolekcje, pogadanki stałe i okresowe, wykłady i uniwersytety dla rodziców, pedagogizacje, spotkania katechetów z rodzicami podczas wywiadówek, systematyczne czytanie w domu Pisma Świętego, głośne czytanie lektur, kręgi i intronizacje Biblii, wspólne modlitwy, liturgie i apostołat rodzin. Zresztą są to pewne składowe katechezy ścisłej, z odniesieniem ku jej katechumenalnemu modelowi, który stanowi istotę i cel w pełni realizowanej katechezy rodzinnej³⁴.

* * *

Wraz z powrotem katechezy do szkół pojawiła się w Polsce sytuacja, która każe umiejscowić katechezę nie tylko w nowym kontekście parafialnym, ale również w nowym kontekście rodzinnym. Dziedzina edukacji i wychowania należy bowiem bez wątpienia do najważniejszych obszarów ludzkiego życia. Pierwszy i decydujący głos w tym wychowaniu należy dać rodzinie. W dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego czytamy:

Kościół pragnie wychowywać przede wszystkim przez rodzinę, na fundamencie właściwego jej charyzmatu. To właśnie wychowanie religijne i katecheza udzielana przez matkę, ojca i starsze rodzeństwo czynią z rodziny prawdziwy podmiot ewangelizacji i apostołstwa³⁵.

Ta katecheza jest też uważana przez Sobór Watykański II za najważniejszą³⁶. Przez jej wypełnianie w rodzinie prowadzony jest swoisty „katechumenat”, który wprowadza dzieci w inicjację chrześcijańską oraz uczy ich pójścia przez całe życie za Chrystusem (por. FC 39).

³³ Por. W. Nowicki, *Katolickie wspólnoty i ruchy religijne w Polsce współczesnej*, „Ateneum Kapłańskie” 506,5 (1993), s. 89 n.; W. Rachwałik, *Domowy Kościół*, „Communio” 6,2 (1986), s. 104–116.

³⁴ Por. M. Majewski, *Zainteresowanie katechezą rodzinną...*, s. 39–53.

³⁵ *Powołanie do życia w małżeństwie...*, nr 14.

³⁶ Por. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, nr 3, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 317.

DIE HAUSKIRCHE ALS GRUNDLEGENDES GEBIET DER FAMILIENKATECHESE

Zusammenfassung

Die Lehre der Kirche über die Hauskirche beruft sich heute oft auf den Hl. Johannes Chrysostom, der die Familie als „kleine Kirche“ benannte, in sie die religiösen Tätigkeiten aus der liturgischen Vereinigung überträgt und die Fortführung des Lesens und der Lehre in der Häuslichkeit empfiehlt. Im Vaterhaus soll nämlich die Anfangskatechese, wie auch die Vertiefung der religiösen Kenntnisse und Ergänzung der religiösen Erziehung stattfinden, das ist die Familienkatechese. Keine andere Katechese wird heutzutage die erwarteten Resultate, ohne eine bewusste und verantwortungsvolle Mitwirkung der Familie erlangen. Dem hat auch Papst Johannes Paul II Ausdruck gegeben, indem er unterstrich, dass sogar das einfache Treffen von Eltern und Kindern nicht nur eine Gelegenheit zum gegenseitigen sich Öffnen und zum Dialog ist, sondern auch zur gemeinsamen tiefen Reflexion, die gewisse formative Elemente einführen kann. Besonders ein in der Familie herrschendes angemessenes Klima schafft eine Chance für die Aufnahme der Familienkatechese.

Eine weittragende Bedeutung hat hier auch die ständige Zusammenarbeit der Eltern mit den Seelsorgern und Katecheten in der Pfarrei. Diese Zusammenarbeit sollte dazu aus dem Rahmen der Katechese herauslaufen, das heißt inhaltlich und formell die humanistisch-pädagogischen Gebiete des Wissens und der Formation umfassen, die die Familie zur Ausfüllung bestimmter erzieherischer und religiöser Funktionen vorbereiten.

Mit der Wiedereinführung der Katechese in den Schulen stellte sich in Polen eine Lage ein, die die Katechese nicht nur im Pfarr-Kontext, sondern auch im neuen Familien-Kontext darstellen muss. Das Gebiet der Bildung und Erziehung gehört nämlich ohne Zweifel zu den wichtigsten Gebieten des Menschenlebens. Die erste und entscheidende Stimme in der Erziehung muss man der Familie geben. Diese Katechese ist auch durch das II Vatikanische Konzil als wichtigste behandelt. Durch ihre Erfüllung in der Familie wird ein eigenartiges „Katechumenat“ geführt, welches die Kinder in die Anfangs-Christenheit einführt und sie lehrt, das ganze Leben mit Christus weiterzugehen.

Słowa kluczowe: domowy Kościół, duszpasterze, formacja, katecheci, katecheza rodzinna, katechumenat, mały Kościół, rodzina

Schlüsselworte: Familie, Familienkatechese, Formation, Hauskirche, Katecheten, Katechumenat, kleine Kirche, Seelsorge